

Zachowania trudne u dzieci i co dalej?

Coraz częściej do Poradni zgłaszają się rodzice małych dzieci prezentujących tzw. trudne zachowania. Czasami zgłaszają się sami, a czasami pod wpływem sugestii pracowników żłobków lub przedszkoli. Należy podkreślić, że „trudne zachowania” – to hasło, które bardzo często spotyka się nie tylko w przedszkolach i w szkołach, gdzie przebywają dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, ale także w tych placówkach, do których uczęszczają dzieci rozwijające się neurotypowo.

Chciałabym, aby po przeczytaniu tego artykułu odbiorca mógł otrzymać odpowiedź na kilka pytań. Oto one:

Co to są zachowania trudne?

Trudne zachowania występują w literaturze pod różnymi nazwami: zachowania odbiegające od normy, zakłócające, nadmierne, nieadaptacyjne czy problemowe. Każde z nich można stosować zamiennie i są zachowaniami, które w znacznym stopniu ograniczają lub nawet uniemożliwiają uczenie się, codzienne funkcjonowanie oraz dostęp do miejsc użyteczności publicznej. Nie są jednorazowymi czy sporadycznymi incydentami, ale stałymi wzorcami zachowania, przy czym często stanowią główną aktywność osób z zaburzeniami rozwoju (M. Suchowierska s. 172).

Czy dla wszystkich osób zachowania trudne oznaczają one to samo?

Nie, dla różnych osób pojęcie to może oznaczać inny problem:

- dla nauczyciela – jest to zazwyczaj sytuacja, która przeszkadza mu w trakcie prowadzenia lekcji;
- dla terapeuty – to zachowanie, które powinno być poddane modyfikacji;
- dla rodzica – jest zachowaniem, z którym nie potrafi sobie poradzić stosując znane mu metody wychowawcze, a które jednocześnie wpływa negatywnie na życie rodzinne i towarzyskie;
- dla dzieci – są przede wszystkim czynnikiem, który zazwyczaj eliminuje je z życia społecznego oraz barierą utrudniającą im uczenie się nowych, a także rozwijanie nabytych już umiejętności edukacyjnych i społecznych.

U kogo mogą wystąpić zachowania trudne?

U wszystkich dzieci, które chcą coś uzyskać lub czegoś uniknąć.

Dlaczego dzieci się tak zachowują ?

Są różne zdania na ten temat. Do najczęściej spotykanych należą między innymi takie stwierdzenia:

- **„Dziecko ma autyzm”** – nie jest to odpowiedź poprawna. Trudne zachowania nie są wpisane w kryteria diagnostyczne ASD, a nawet gdyby tak było, diagnoza nie jest przyczyną tylko faktem.
- **„Dziecko ma zaburzone zmysły”** – częściowo prawda, ponieważ wiele dzieci ze spektrum autyzmu ma trudności w odbiorze i przetwarzaniu informacji płynących ze zmysłów, lecz nie możemy wszystkich zachowań trudnych tłumaczyć zaburzeniami integracji sensorycznej.
- **„Dziecko ma złą dietę”** – nie jest to bezpośrednia przyczyna trudnych zachowań, dlatego ich usunięcie nie zredukuje wszystkich problemów dziecka. Zaburzenia trawienia, choroby układu pokarmowego, zaburzenia metaboliczne mogą oczywiście wywołać u każdego dziecka chwilowe złe samopoczucie i spowodować incydentalną agresję czy autoagresję. Należy je oczywiście bezwzględnie leczyć.
- **„Dziecko ma zaburzenia natury neurologicznej i inaczej zbudowany mózg”** – znów odpowiedź tylko częściowo prawidłowa. To prawda, że dzieci z ASD mają zakłócenia w działaniu neuroprzekaźników, co jest udowodnione naukowo. Nie wyjaśnia to jednak występowania krzyków, upadków, uciezek czy agresji.
- **„Dziecko walczy o uwagę”** – tak, to może być jedna z przyczyn występowania zachowań trudnych. Dla dziecka, które jest spragnione uwagi otoczenia nie jest istotne czy będzie to uwaga pozytywna (np. uśmiech, pochwała słowna) czy negatywna (np. krzyk czy tzw. „klaps”).
- **„Dziecko chce zakomunikować swoje potrzeby, a nie umie tego zrobić w inny sposób”** – tak, to także może być jedną z przyczyn występowania zachowań trudnych; dotyczy to głównie dzieci u których umiejętności społeczne są na niskim poziomie.
- **„Dziecko ma problem z uczeniem się”** – może być prawdą, problemy z przyswajaniem nowych wiadomości i umiejętności mogą być wywołać występowanie zachowań trudnych.
- **„Dziecko nie umie się bawić i inaczej zorganizować sobie czasu”** – tak, może być przyczyną występowania

zachowań trudnych i dotyczy to zarówno dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jak i dzieci rozwijających się nurotypowo.

- „**Dziecko nie rozumie zmian, które go spotykają i budzą u niego lęk, a nawet panikę**” – może być prawdą, dotyczy to głównie dzieci ze spektrum autyzmu ale nie tylko.
- „**Dziecko nie chce robić rzeczy, o które się je prosi**” – to może być jedna z przyczyn występowania zachowań trudnych, dzięki której dziecko może uniknąć wykonywania czynności, których nie lubi np. sprzątanía zabawek, nauki, dzięki temu, że rodzice odstepują od wymagań dla tzw. świętego spokoju”.

Co można zrobić, żeby zapobiegać występowaniu zachowań trudnych albo przynajmniej je zredukować?

Należy poprzez obserwację znaleźć przyczynę występowania zachowania trudnego i wybrać odpowiednią formę postępowania. Warto jest pamiętać o tym, że nie możemy wymagać od dziecka czegoś, czego on nie potrafi zrobić. W takim przypadku najpierw uczymy, a potem wymagamy.

Oto przykłady praktyczne:

Zachowanie mające na celu przyciągnięcie uwagi otoczenia

Rozwiązanie:

- nauczanie dziecka innych – alternatywnych do trudnych zachowań, form zwracania uwagi – nauka proszenia o uwagę,
- wygaszanie dotychczasowych nieprawidłowych form przywoływania osób np. poprzez nie obdarzanie dziecka uwagą, gdy się źle zachowuje, a poświęcanie mu uwagi i wzmacnianie gdy jest grzeczne.

Zachowanie wynikające z ucieczki przed zadaniem

Rozwiązanie:

- wprowadzenie systemu motywacyjnego oraz stopniowanie wymagań, tak, aby dziecko małymi krokami uczyło się wykonywać polecenia i instrukcje.

Zachowanie wynikające z chęci zakomunikowania swoich potrzeb i braku tej umiejętności

Rozwiązanie problemu:

- nauka proszenia o jedzenie, picie, zabawki, aktywności, uwagę i pomoc.

W przypadku dzieci, które nie potrafią komunikować się werbalnie, zastosowanie komunikacji alternatywnej – komunikacja gestem lub obrazkowa.

Zachowanie wynikające z trudności w uczeniu się

Rozwiązanie problemu:

- wprowadzenie systemów motywacyjnych dla wzmocnienia wysiłków podejmowanych przez dziecko oraz zwiększenia zaangażowania dziecka w proces uczenia,
- stopniowanie trudności,
- przeplatanie trudnych zadań z łatwymi,
- używanie zróżnicowanych i ciekawych pomocy edukacyjnych.

Zachowanie wynikające z braku umiejętności organizacji czasu, nudzenia się

Rozwiązania:

- nauczanie dziecka samodzielnego spędzania czasu w trakcie które może wykorzystywać umiejętności, które już posiada np. kolorowanie, wycinanie, rysowanie, bawienie się klockami, puzzlami, samochodami, pociągami i innymi zabawkami,
- wprowadzenie planu zabawy – nauka realizowania ciągów zabaw bez konieczności ciągłej obecności osoby dorosłej (należy pamiętać, że w planie zabawy powinny być takie umiejętności, które dziecko sam potrafi wykonać czyli nie potrzebuje pomocy dorosłego).

Zachowanie wynikające z lęku przed nieznanym

Rozwiązanie:

- wprowadzenie planów dnia i planów aktywności, które będą informowały dziecko o kolejności zdarzeń w ciągu dnia lub zajęć.

To są tylko niektóre przykłady rozwiązań. Jeżeli uważnie będziemy obserwować dziecko, zauważymy, że najczęściej dąży ono poprzez trudne zachowania do pozyskania czegoś pożądanego dla niego: uwagi, zabawki, aktywności lub uniknięcia czegoś nieprzyjemnego: wysiłku, zajęć, wymagań. Wiele trudnych zachowań dzieci ze spektrum autyzmu oraz dzieci nurotypowych jest zachowaniami wyuczonymi. Jest to optymistyczna wiadomość, bo jeśli dzieci nauczyły się tak postępować, to można to zmienić, a nawet trzeba, żeby umożliwić im dalszy rozwój i prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie.

Jeśli ktoś z czytelników chciałby zgłębić przedstawiony przeze mnie temat, polecam zapoznanie się z poniżej przedstawioną literaturą lub zapraszam na konsultacje do Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Ostrołęce.

Życzę powodzenia

Opracowano na podstawie:

- „Motywacja i wzmacnianie czyli jak zdobyć przewagę nad autyzmem” Robert Schramm.
- „Terapia behawioralna dzieci z autyzmem” Monika Suchowierska, Paweł Ostaszewski, Przemysław Bąbel.
- „Kiedy zabronić, kiedy pozwolić” Robert Mackenzi.